

Bijlage: Lipkje Visser

Mijn naam is Lipkje Visser, geboren in Lemmer .

Ik lees op de Facebookpagina hoe meerdere Lemsters met afschuw denken over de naamgeving van de voormalige Markt die nu Burgemeester Krijgerplein heet en zal blijven heten in de nieuwe vormgeving van dit plein.

Nu herdacht is en wordt dat Nederland 75 jaar bevrijd is, komen bij mij herinneringen boven hoe er in mijn familie gedacht werd over deze burgemeester Krijger. Met name mijn vader Anne Visser en zijn broer Meint (beiden communist) hebben in de oorlog met deze kerel te maken gehad.

Allereerst een klein stukje uit een lang interview met Meint Visser uit de Lemsterkrant van 22 januari 1981. "Dinsdagochtend om 4 uur stonden 4 Nederlandse politiemannen voor onze deur, waaronder de chef van politie Doede Kok, om mij in opdracht van burgemeester Krijger op te halen. 5 Weken voordat Krijger op last van de Duitse bezetters Meint moest oppakken had hij Jacob de Rook, die getrouwd was met de schoonzuster van Meint, ook al opgepakt. Jacob de Rook, ook communist, is in een concentratiekamp vermoord. Er werd nog een man opgepakt. Krijger was bezig om zoveel mogelijk communisten voor de Duitsers op te pakken. Meint heeft 6 weken gevangen gezeten in Schoorl en mocht opeens naar huis en moest de volgende ochtend bij Krijger komen en beloven dat hij zich nergens mee zou bemoeien. Zal ik niet doen "beloofde " Meint ... Mijn vader wist dat hij heel voorzichtig moest zijn met Krijger: die kon het niet nalaten om elke keer als deze hem zag te zeggen: "En jou houd ik ook in de gaten". Wat mijn vader niet weerhield om het verzet te helpen zoveel hij kon. Hij ging een keer samen met tante Pietsje vrouw van Meint, op de fiets naar Gaasterland en vervoerde wapens en andere illegale zaken in hun fietstassen. Daar werden ze bij een controlepost aangehouden en zouden er gloeiend bij zijn, ware het niet dat er nog iemand aangehouden werd die verzet bood en op de vlucht sloeg en zij mochten doorfietsen. Aan dit "geluk" dank ik mijn leven, ik ben na de oorlog geboren en zou er niet geweest zijn als mijn vader en tante gepakt waren. Zij zouden dit met de dood hebben moeten bekopen.

Op een dag kreeg mijn vader de tip dat hij ook zou worden opgepakt. De Duitsers kwamen inderdaad bij hem om dat te doen, maar mijn vader lag met hoge koorts in bed, één van mijn zussen had mazelen en mijn ouders hadden een bewijs gekregen dat er een besmettelijke ziekte heerste bij hun, mijn vader kon niet vervoerd worden. Toen hebben ze mijn moeder meegenomen, die heeft bijna 24 uur opgesloten gezeten, allebei in grote angst dat ze elkaar niet meer terug zouden zien. Mijn moeder kwam midden in de nacht thuis, mijn vader heeft, ziek als hij was, die ochtend de boot naar Amsterdam genomen en dook onder bij zijn broer Sake. Hij is maanden weg geweest en af en toe kwam hij naar Lemmer, sliep een

nacht of wat thuis en vertrok toen weer naar Amsterdam. Op een dag stapte hij van de boot in Lemmer en wie liep hij tegen het lijf: Krijger. Die zei "Ben jij er nog, goed dat ik dat weet". Mijn vader heeft rechtsomkeert gemaakt en zorgde dat hij zo snel mogelijk weer in Amsterdam onderdook.

In juli 1945 volgde hij voor de toenmalige CPN de vermoorde Jacob de Rook op in de gemeenteraad en kreeg met "burgemeester" Krijger te maken. Mijn vader heeft toen meerdere keren zijn minachting aan deze kerel laten merken. Hij verdacht hem van die arrestatie van mijn moeder louter uit intimidatie. Toen er dan ook sprake was dat er een burgemeester Krijgerplein zou komen, heeft hij zondermeer zijn afschuw daarover uitgesproken, en zich hevig verzet tegen dit voornemen. Helaas waren er toen niet zoveel medestanders voor zijn standpunt. De emoties na dat verkeersongeluk van Krijger bleken belangrijker.... Ik ben het volkomen eens met die Lemsters die menen dat deze man niet verder door naamgeving aan dit plein geëerd moet worden. Ik hoop dat jullie mij niet kwalijk nemen dat ik dit, misschien te lange verhaal, toch even kwijt moest.

Lipkje Visser

Graag even een kanttekening bij het eerste deel over mijn vader. Er is misschien een indruk ontstaan dat hij een verzetsheld was. In die categorie wilde hij zichzelf absoluut niet plaatsen, hij deed wat hij kon. Natuurlijk deed hij dingen die in de oorlog niet mochten. Hij had o.a. een wapen verborgen in huis. Totdat een van mijn zussen (8,9 jaar oud) dat wapen ontdekte en mijn moeder een streep trok. Tot hier, géén wapens meer in huis. O.a. dát wapen moest afgeleverd worden ergens in Gaasterland. Samen met zijn schoonzus Pietsje, die ook wel meer illegale klussen uitvoerde, hebben ze dat in Gaasterland, ontsnapt aan aanhouding, gedaan. Pietsje was een schoonzus van Jacob de Rook, die door toedoen van Krijger naar een concentratiekamp werd gedeporteerd . In de jaren 60 ben ik op bezoek geweest in het concentratiekamp Buchenwald. Ik heb daar toen met eigen (iets te jonge) ogen kunnen zien wat voor gruwelijke misdaden de arme mensen die naar de kampen gedeporteerd werden, o.a. ook die 6 Joodse mensen die Krijger heeft laten oppakken, werden aangedaan. Het heeft me toen , samen met andere beelden en informatie die later meer en meer in de publiciteit kwamen, diep en diep geschokt. Vanaf toen vergezelde ik mijn vader (niet ieder jaar) op 4 Mei in Lemmer bij de dodenherdenking. Het begon met kranslegging bij de toren van de hervormde kerk en we liepen daarna naar het kerkhof om daar kransen en bloemen bij de graven van de gevallen te leggen. Wat mij altijd zal bijblijven was de emotie en woede van mijn vader na afloop thuis. "Wij herdenken de doden bij de kerk en een paar meter verderop ligt het "Burgemeester Krijgerplein". Die vervloekte kerel die enkele van deze doden op zijn geweten heeft". Ik vind het absurd en een smet op de geschiedenis van Lemmer dat er in één dorp een straat de naam van Jacob de Rook, slachtoffer van de oorlog,

draagt en een plein naar de veroorzaker van o.a. deze en andere gedode mensen is genoemd. En nog steeds zo heet en zal gaan heten. Moet niet gebeuren.

Lipkje.

...die rekening staat op school geweest. Het beviel me daar best. Ik herinner mij nog een hele lieve, beste meester. Meester Oosten. Hij kwam van oorsprong van Appelscha. Mooi was het op school. Spelen met andere kinderen na schooltijd was er nooit bij. Als de school uit was moest ik direkt thuis komen. M'n moeder zond me dan naar Heiman, een Jood die bij ons in de buurt woonde en in lompen handelde. Moest ik voden sorteren. Een goede man, hoor, die Heiman. Ook heb ik bij Leefsma in de Schans gewerkt. Hij was een uit Leeuwarden afkomstige Jood die in lompen en manufacturen handelde en een zaakje in de Schans had, daar was nu schoenenhandel Chris zit. Mijn moeder naaide kleren voor hem en ik moest knopen aan de kleren zetten voor de gulp en de bretels. Armoede was het toen. Echt rijke mensen had je niet in Lemmer. Wel welgestelde middenstanders". De jonge Meint leerde vroeg ervaren wat armoede was, maar ook wat werken was. Geen leuke kinderspelletjes. Toen Meint zes klassen lagere school doorlopen had had zijn moeder al werk voor hem gevonden en wel bij weduwe Scheffer, die een groentezaakje in de Schans had. Voor haar ging Meint met groenten door Lemmer en de boer op. Zeven uur 's morgens moest hij bij de winkel zijn en als mevrouw Scheffer, volgens de heer Visser een best mens, 's avonds om zeven uur zag dat haar knechtje moe was, stuurde ze hem naar huis.

Ga maar bij de brug staan

„Bij weduwe Scheffer verdiende ik de kapitale som van een gulden in de week. Dat was een normaal loontje in die tijd. Omdat ik bij blok- en mastmakerij Jan Siebolt de Vries aan de Polderdijk, waar nu Van der Neut zit, 50 cent meer kon verdienen en ik een vak wilde leren, ben ik daar gaan werken. Twee jaar was ik bij weduwe Scheffer geweest en ik bleef maar een jaartje bij De Vries. Aan de Polderdijk begon een nieuwe mastmaker, Theunis de Roos. Bij De Vries ben ik begonnen als krullenjongen en het eerste wat ik leerde was hout draaien op de draaibank. De Vries had het behoorlijk druk. Hij had wel een man of 8, 9 aan het werk. Ik had het daar niet zo naar m'n zin. De Vries was trouwens wel goed voor het personeel. Bij De Roos kon ik echter drie gulden in de week verdienen. Op 14 jarige leeftijd was ik daar al meester-knecht, doodgewoon omdat ik de enige knecht bij De Roos was. Bij hem heb ik het vak van mast- en blokmaker geleerd. Machinerie was er in die dagen nauwelijks. Het was allemaal handwerk. Ik heb zo'n vijf jaar bij Theunis de Roos gewerkt". De krisjaren naderden. Voor Meint Visser was er geen werk meer bij De Roos. Hij ging in het losse werk. Dan werkte hij eens in de houtzagerij, dan hielp hij bij het lossen van schepen in de haven. In 1927 trouwde hij met Pietertje Visser uit Lemmer, die in visrokerijen had gewerkt en diende bij welgestelde families in Holland. Op een gegeven moment kon de heer Visser werk krijgen bij een mast- en blokmaker in Amsterdam, die hij een paar jaar eerder al eens een brief had geschreven met de vraag of deze geen werk voor hem had. Pas een jaar later dus kreeg Visser antwoord en hij ging.

raad naar de aannemer te gaan, omdat hij personeel zocht. Die kennis zei, dat ik maar moest zeggen dat ik op zijn advies naar hem, de aannemer ben gegaan. Ik naar de aannemer toe. Bij hem aangeboden en ik werd binnengelaten. Ik, zei dat ik gehoord had dat hij mensen moest hebben voor het bouwen van die boerderij. Ja, zei hij. En wie ben jij? Meint Visser! oh! Hij zei: „Ga maar bij de brug staan. Ik kom daar elke dag langs en als ik je nodig heb roep ik je wel. Ik weet de weg. Een jaar later werkte ik bij Dirk van der Neut, de oude baas. De kommunistische partij had toen plannen een eigen gebouwje aan de Lijnbaan te zetten. Diezelfde aannemer, op wiens advies ik een jaar terug maar bij de brug moest gaan staan, kwam toen bij mij en zei, dat hij weinig werk had en graag het CPN-gebouwje wilde bouwen. Ik zou er wel voor kunnen zorgen. Toen heb ik hem gezegd: Ga maar bij de brug staan en als ik je nodig heb, dan roep ik je wel".

Naar de armmeester

Meint Visser is dus 22 weken werkloos geweest. Hij kan die periode niet van zich afzetten. De eerste negen weken ging wel. Hij kreeg namelijk toen negen gulden in de week van de werklozenkas van de Metaalwerkersbond. Na die negen weken had hij geen inkomen meer. Thuis in een heel klein huisje in een steegje aan de Vissersburen had hij een vrouw met twee kinderen, Gretha en Roelie. Drie weken kwam er geen cent binnen. Meint Visser durfde niet naar de armmeester te gaan. Maar hij moest wel. Hij had geld nodig voor eten en brandstof. Visser trok de stoute schoenen aan en stapte naar armmeester Hendrik Blauw, die ook aan de Vissersburen woonde, daar waar zich nu de herenmodezaak van Tuinstra bevindt. „Met een hele hoop moeite kreeg ik vijf gulden in de week los. De armmeester begreep er niks van dat ik zonder werk zat. Ik schaamde mij dood. Die vijf gulden in de week was niks te veel; eerder te weinig. We moesten twee gulden in de week huur betalen. Dan brandstof en eten kopen. Het was in die strenge winter van 1928 - 1929. We raakten in de schuld bij de bakker en de kruidenier. Ze wilden ons wel helpen. Ze hadden wel vertrouwen in me. Ik had op een gegeven moment ook geen geld meer voor de levensverzekering. Als je je premie niet op tijd betaalde vervielen je rechten. De man van de verzekering zei me, dat ik maar moest betalen als ik geld had. Ik heb vier weken lang geen premie betaald. Toen ik na 22 weken werkloos te zijn geweest bij Dirk van der Neut, de mast- en Blokmaker uit Alphen aan de Rijn die zich aan de Polderdijk had gevestigd in het pand van De Vries, kon komen, had ik 100 gulden schuld. Ik at nooit iets op het brood en alleen op zondagen een lange vinger bij de koffie.

We leefden heel zuinig om de schuld zo klein mogelijk te houden en alles zo snel mogelijk terug te kunnen betalen. In die jaren kocht 80 procent van de vissers op de pof en men betaalde terug als er weer werk was, als het ijs weg was en er weer haring en ansjovis kon worden gevangen. Bijna iedereen betaalde dan zijn in de winter gekochte waar. Lemmer was wat dat betreft wel solide". De armoede was bij tijden zo groot, dat er nauwelijks geld was voor de aankoop van

heen in de gelegenheid gesteld mooie houtprodukten te maken. In 1958 werd Visser afgekeurd. Hij mocht niet meer werken en daarmee kwam een abrupt einde aan zijn loopbaan als mast- en blokmaker. Voor Visser werd dat bijna een ramp. Waarheen met al die energie, die creativiteit?

De vervolgde kommunist

Een paar mensen, onder andere een ouderling van de Gereformeerde kerk, hebben getracht Meint Visser bij Van der Neut weg te krijgen, omdat hij kommunistisch georiënteerd was. Dirk van der Neut trok zich niets van adviezen van derden aan. Hij kon het uitstekend vinden met Meint Visser en of die wel of niet kommunist was, kon hem geen barst schelen. Maar in de oorlog was het anders. Toen de Duitsers in 1942 Rusland binnenvielen, brak een slechte tijd aan voor de communisten. Ook in Lemmer. Meint Visser woonde met zijn gezin en een voor Hitler gevluchte Duitse pacifist in de derde Parkstraat. „Die Duitser is een paar jaar bij ons geweest. Hij is via een komitee bij ons terecht gekomen. Tom noemden we hem. Hij kwam vrijwel nooit buiten. Als hij naar de wc, die achter ons huis stond, moest, keken we eerst of de burens ook buiten waren. Soms zat hij op de wc en kwam de buurvrouw naar buiten. Stond zij anderhalf uur te praten, dan bleef onze Duitse loge anderhalf uur waar hij zat. Doodsbenaud was hij. Hij had helemaal geen papieren. 's Avonds als het donker was, ging ik wel eens met hem naar buiten. Op een zondagmorgen hoorde ik iets op de radio over bolsjewisme. Een geschreeuw zal ik je vertellen. Ik haalde Tom er bij. Tom luisterde en zei: „Ik ga weg. De Duitsers zijn in oorlog met Rusland. Morgen komen ze jou ophalen". Maandagmorgen is hij op de fiets naar Leeuwarden vertrokken en liet een waarschuwing aan mijn adres achter. Onze Duitse loge kreeg gelijk. Dinsdagmorgen in alle vroegte om vier uur stonden vier Nederlandse politiemannen voor onze deur om mij op te halen in opdracht van burgemeester Krijger. De chef van de politie, Doede Kok, stond aan mijn bed. Ik kon geen kant op. Mijn vrouw maakte snel een bord pap voor me klaar, maar ik kon geen hap door mijn keel krijgen, zo nerveus was ik. Gretha had kans gezien uit huis te komen en waarschuwde onze ouders. Die kwamen, maar konden natuurlijk niks doen. Tijd voor afscheid nemen werd mij niet gegund. Ik moest mee naar het politiebureau aan de Gedepte Gracht. Met vier politiemannen liep ik door de Parkstraat. Overal stonden mensen achter de ramen. Op het politiebureau moest ik wachten op de burgemeester". Na een lange tijd kwam burgemeester Krijger aanzetten. Hij zei Visser dat hij het bestuur van de CPN moest hebben en verkeerde in de veronderstelling dat Meint Visser de sekretaris van de CPN in Lemmer was. „Ik zei burgemeester Krijger, dat ik geen sekretaris was en helemaal niet in het CPN-bestuur zat. Mijn broer Sake, die in Amsterdam zat, zat in het bestuur. Maar ik noemde de naam van mijn broer niet, want wat maakte het voor mijn moeder uit of ze nu mij meenam of Sake?". Vijf weken voordat burgemeester Krijger, mede op last van de Duitse bezetters, Meint Visser moest oppakken, had de



eerste burger Jacob de Rook, getrouwd met Boukje Visser, een zuster van de vrouw van Meint Visser, opgepakt. Meint Visser had er geen flauw bentul van wat er met hem zou gebeuren. In het politieburootje zat nog een communist, de nu 64 jarige Hessel de Vries uit Oosterzee. Ook deze man zat niet in het bestuur, maar dat was burgemeester Krijger plotseling om het even. Hij had blijkbaar liever te veel dan te weinig communisten voor de Duitsers.

Voor het bureau verscheen een taxi van Witteveen en die bracht Meint Visser en Hessel de Vries, vergezeld van twee politiemannen, naar het Paleis van Justitie te Leeuwarden. Daar zaten al 50 Friese communisten, als waren het grote criminelen. De nacht werd doorgebracht op strozakken. 's Avonds nog vernam Visser van een van de Nederlandse Marechaussees, die belast waren met de bewaking, dat hij en zijn vrienden niet naar Duitsland zouden worden gebracht. Waarheen dan wel wist de man niet.

De volgende ochtend verschenen vier overvalwagens voor een zijuitgang van het Paleis van Justitie. Visser verreekte van de honger. Hij kwam op weg naar de overvalwagens langs de portier. Die had brood op een tafeltje. Visser gaf een boterham en stak die in zijn zak. Eenmaal in de overvalwagen kon Meint Visser een beetje z'n honger stillen. De wagens koersten in de richting Groningen. „Toch naar Duitsland?“ vroeg Visser zich af. Bij Zwaagwesteinde reden de wagens plotseling in zuidelijker richting. Op een gegeven moment arriveerde men in Veenhuizen. Dat was niet het eindstation, want daar werden de gevangenen „ingeladen“. De overvalwagens, bemand door Duitsers, reden naar Assen. Ook daar werden weer mensen opgepikt. Op een gegeven moment jakkerden de overvalwagens door Groningen. Weer werden gevangenen aan boord genomen. Geen der gevangenen wist het einddoel van de reis. Ze waren gevaarlijk dichtbij Duitsland. Iedereen kon echter opgelucht adem halen, toen gekonstateerd werd dat de wagens weer naar Leeuwarden reden, maar stopten daar niet. De Duitsers reden naar de kooi van de Afsluit-

■ Meint en Pietsje werden oud en gelukkig in Lemmer door meer plezier te maken dan er aan droevigheid was.

Visser kocht een dikke plank en toog aan het werk. Slapeloze nachten had hij ervan. Vrouw en dochter moesten met een knots model staan en zo kwam een nieuwe wildeman tot stand. Toen de boel klaar was bracht Visser zijn houten figuur naar de burgemeester. Die was dik tevreden, maar zei weinig geld voor Visser te hebben. De gemeenteraad had in totaal f 250,- uitgetrokken voor de restauratie. f 225,- was voor de aannemer, f 15,- voor de schilder en dus bleef er nog maar een tientje over voor Visser, die dagen en nachten bezig is geweest met de wildeman. „Kunst wordt niet betaald“, zegt Meint Visser nu nuchter.

Velen in Lemmer zullen Meint Visser nog kennen als kunstenaar. Hij schreef meer-

der Friese toneelstukken en een Friestalig kinderboek. „De Wundere Avonturen fan Prikke en Blokje“, dat in een oplage van 2.000 stuks verscheen. Een paar toneelstukken van Visser, zoals „Dochs Fakansje“ en „'t Kin ek oars“ werden meer dan 300 keer opgevoerd. In totaal schreef Visser vijf toneelstukken, waarvan drie het heel goed deden. Lange tijd speelde hij toneel in Lemmer als lid van verschillende verenigingen. In vroeger jaren had bijna elke vereniging of organisatie een eigen toneelclub. Veel gezelligheid en humor. Ook zette Visser eens een heel poppenkastspel inelkaar. Hij maakte de poppen en de kast, maar schreef op een middag, na een citroentje te hebben genomen, ook een pracht poppenspel. Meint Visser en zijn vrouw Pietsje traden herhaalde malen op voor de Lemster jeugd, met name op door buurtverenigingen georganiseerde middagen. Ook zette hij zich in voor de Kulturele Raad, de Oudheidkamer en de Fryske Krite, waarvan hij ere-lid is. Vooral in de periode toen hij nog goed gezond was en mocht werken, was hij in kultureel opzicht erg actief.

Dertien jaar geleden kreeg hij twee keer kort achterelkaar een hartaanval. De beroerste tijd van zijn leven vindt hij de paar jaar nadat hij afgekeurd werd. De mast- en blokmakerij van Van der Neut moest hij de rug toekeren en dat was voor hem geen pretje. Later moest hij om gezondheidsredenen het ook rustiger aan doen met zijn kultureel werk. Hij denkt nu met zijn vrouw met plezier terug aan vroeger, vooral aan de tijd na de oorlog, toen Lemmer in allerlei opzichten begon te bloeien. Meint en Pietsje willen weer graag naar het oude Lemmer terug en hopen in „Süderigge“ weer veel antieke gezelligheid en oude verhalen boven water te kunnen halen.

Albert Hendriks

Beelden uit vroeger dagen

door K. Verbeek



Gedeelte van afdrukken van Lipkje: Het interview (1981) uit de Lemsterkrant van Meint en Pietsje Visser. Het betreffende stuk van Burg. Krijger is rood omcirkeld.

Tante Pietsje, Omke Meint en mijn vader Anne Visser

